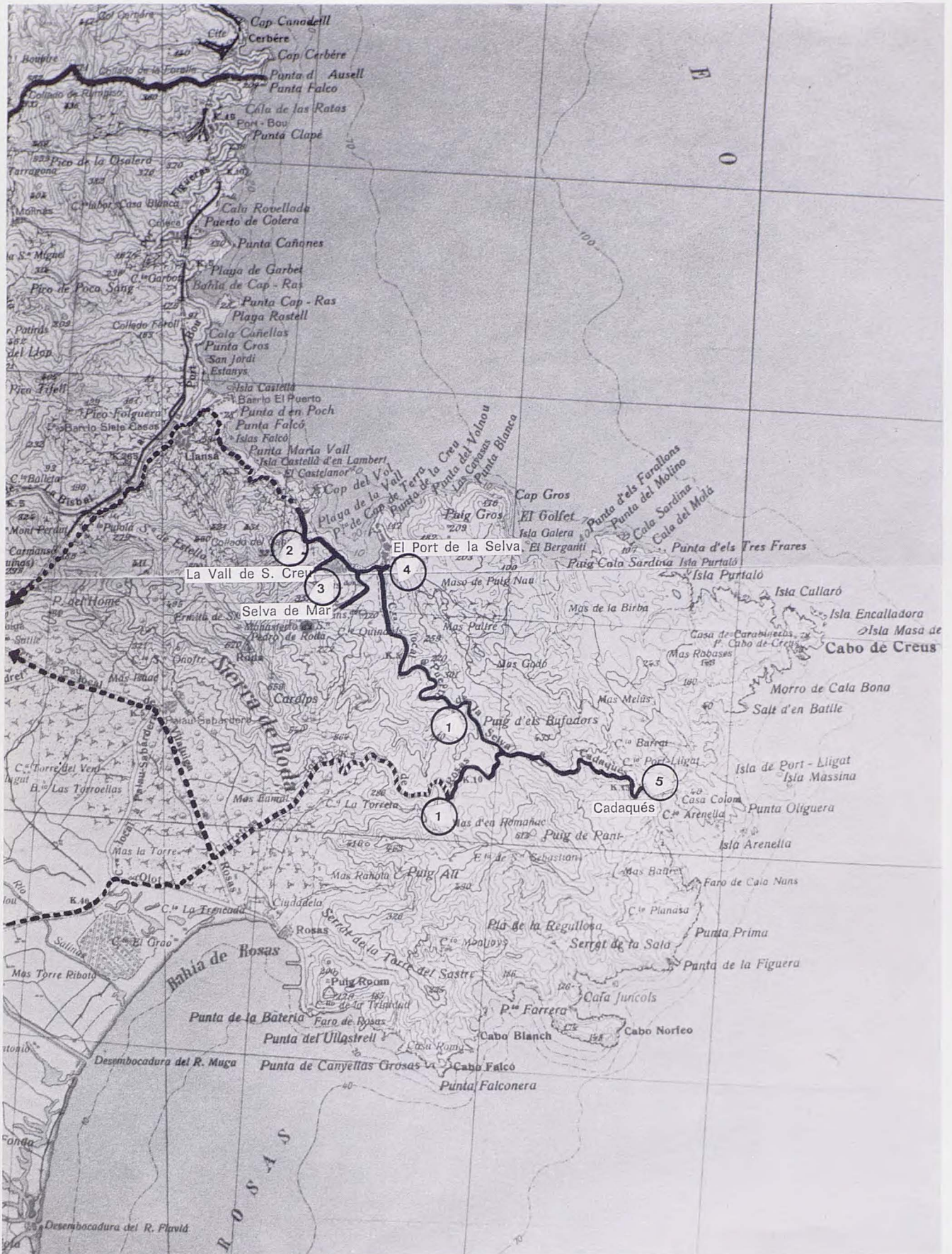

La costa nord Comarca: l'Alt Empordà

La costa mediterrània entre la punta de Cerbera i la punta Falconera ens limita a l'est aquesta zona i és l'origen dels seus aspectes més característics.

La serra de Valmeta i la de Roda, que són els darrers contraforts del Pirineu, tanquen la zona per l'oest i la defineixen.

Tot i que tradicionalment ha format part de l'Alt Empordà, en aquest indret es donen característiques arquitectòniques singulars.

Cal recordar bàsicament l'existència, gairabé obsessiva, de la pedra pissarrosa, anomenada licorella, que es treballa en petites lloses planes, tant en sec com morterada i que moltes vegades la podem veure erosionada per la tramuntana i el salnitre.

Un altre tret diferencial de l'indret és la manca de boscos i la dificultat d'ús de la fusta, tot i que a l'Alta Edat Mitjana la zona era essencialment plena d'arbres. Tradicionalment ha estat zona agrícola de vinyes i oliveres i també una zona pesquera important. Avui, però, l'activitat bàsica és el turisme.

Un factor important per entendre les característiques arquitectòniques és també l'aïllament històric respecte les zones planes de l'Empordà i la incidència de les comunicacions marítimes en els processos de transmissió cultural.

Els nuclis de Llançà, la Vall de Sta. Creu i Selva de Mar, són d'origen medieval (segle IX), vinculats al monestir de S. Pere de Roda. Cadaqués és un port de refugi des del segle X i Port de la Selva, Port de Llançà, Colera i Port Bou són d'origen més tardà i vinculats especialment a l'activitat pesquera. Els masos hi són poc abundosos, d'aparició tardana i vinculats a l'esplendor del cultiu de la vinya. A l'actualitat gairebé tots estan deshabitats.

La zona presenta una arquitectura del territori característica, realitzada amb pedra en sec que ha actuat sobre la quasi totalitat del sòl i ha produït un paisatge en què la intervenció humana hi és substancial.

Els estatges són generalment de dues plantes, amb una golfa afegida en alguns casos. Són característics els cellers a les plantes baixes, coberts amb volta construïda de pedra en forma de sardinell a la romana, sobre encofrat de terra i canyís. L'habitable és generalment al primer pis i s'hi accedeix per una escala molt dreta de pedra o maó. Els paviments eren generalment enllosats i els murs interiors presenten abundoses fornícules per guardar estris. La poca dimensió de la pedra amb què es construeixen els murs obliga generalment a la formació de nombrosos arcs de descàrrega encastats i de contraforts atalussats. L'arrebossat total amb morter de calç és característic i es poden apreciar encara les diverses coloracions que han tingut els estatges al llarg del temps.

La costa mediterránea entre el cabo de Cerbera y la punta Falconera que limita al Este la zona es el origen de sus aspectos más característicos.

La sierra de Valmeta y la de Roda, que son las últimas estribaciones del Pirineo, cierran la zona por el Oeste y la definen.

Aunque vinculada tradicionalmente al Alt Empordà, se dan en este lugar características arquitectónicas específicas.

Recordemos básicamente la existencia de la piedra pissarrosa, denominada «licorella», que se trabaja en pequeñas lajas planas, tanto en seco como amorturada y que muchas veces podemos ver erosionada por la tramontana y el salitre.

Otro hecho diferencial es la falta de bosques y la dificultad del uso de la madera, pese a que en la Alta Edad Media la zona estaba densamente arbolada. Tradicionalmente ha sido una zona agrícola de vid y olivos, y también zona pesquera importante. Actualmente la actividad básica es el turismo.

Los núcleos de Llançà, La Vall de Sta. Creu y Selva de Mar, son de origen medieval (siglo IX), vinculados al monasterio de S. Pere de Roda. Cadaqués es un puerto de refugio desde el siglo X, y Port de la Selva, Port de Llançà, Colera y Port Bou son de origen más tardío vinculado especialmente a la actividad pesquera.

Los «masos» son poco abundantes, de aparición tardía y ligada al esplendor del cultivo de la vid. Actualmente están casi todos deshabitados. La zona presenta una característica arquitectura del territorio, realizada con piedra en seco, que ha actuado sobre la casi totalidad del suelo y ha producido un paisaje, en donde la intervención humana es sustancial.

Los edificios son generalmente de dos plantas, con una buhardilla añadida en algunos casos. Son características las bodegas en las plantas bajas, cubiertas con bóveda, construidas con piedra a sardinell a la romana, sobre encofrado de tierra y cañizo.

La vivienda se encuentra generalmente en el primer piso y se accede a él por una empinada escalera de piedra o ladrillo. Los pavimentos eran generalmente enllosados y los muros interiores presentan abundantes hornacinas para guardar utensilios. La poca dimensión de la piedra con la que se construyen los muros, obliga con frecuencia a la formación de arcos de descarga embebidos en los muros y contrafuertes en talud. El enlucido con mortero de cal es característico y se pueden apreciar aún las diversas coloraciones que a lo largo del tiempo han tenido las viviendas.

The Mediterranean coast between the points of Cerbera and Falconera is the eastern limit of this zone and the origin of its most characteristic aspects. To the west it is bordered by the Valmeta and Roda ranges, which are on the edge of the Pyrenees. Though the zone traditionally forms part of the Alt Empordà, its architecture has specific characteristics.

The superabundance of slate, called **licorella**, has led to its almost obsessive use in building, both dry and cemented with mortar, and we often see it eroded by the **tramontana** wind and the sea-spray. Another differential aspect is the lack of woods, even though the area was densely forested during the Middle Ages. Traditionally it was an agricultural area, cultivating basically vines and olives, and fishing was also important. Nowadays, however, the main industry is tourism.

An important factor to bear in mind if one is to understand the architecture of the region is its historical isolation from the flat zones of the Empordà and the role of maritime communication in cultural transmission.

The nuclei of Llançà, Vall de Sta Creu and Selva de Mar are medieval in origin (ninth century), and were linked to the monastery of S. Pere de Roda. Cadaqués was a port of shelter in the tenth century, while Port de la Selva, Port de Llançà, Colera and Port Bou were established later and were linked principally to the fishing industry.

Masos are rare in the area, those that do exist dating from the period when the vineyards were at their zenith. Now they are almost all abandoned.

Houses are normally of dry stone and two storeys high, occasionally with a loft added. One characteristic element is the cellar on the ground floor, covered with barrel vaults constructed from upright stones on a framework of mud and reeds. The living quarters are generally on the first floor and are reached by a steep staircase either of stone or brick. Floors were normally paved and interior walls usually have many niches in which to keep tools. Due to the small dimensions of the stones used in building, supporting arches or buttresses often had to be incorporated. The buildings were then usually stuccoed all over with mortar, and the different colours in which they were painted over the years can still be seen in some cases.

Foto 1

El treball de la pedra en sec té exemples abundantíssims i espectaculars per tot el territori que hem anomenat la costa nord. El sistema constructiu es basa en murs simples o murs dobles amb l'interior de pedra menuda (rabló). La formació de terrasses (feixes) per a plantar vinya o olivera, amb les seves rampes corresponents, escales, molls de càrrega i agulles de desguàs redefeixen totalment el paisatge com veiem, per exemple, anant del Port de la Selva a Cadaqués (foto 1).

Per cobrir els espais buits, es disposen les pedres en volades successives, formant falsos arcs o voltes de secció cònica o parabòlica.

Es pot admirar aquest treball a les nombroses barraques de planta circular o quadrada que hi ha a la zona i també de manera espectacular en aquest pont arrodonit que veiem a sota l'actual carretera de Roses a Cadaqués, poc després de deixar endarrera l'encreuament de la carretera militar del Paní.

El trabajo de la piedra en seco tiene abundantísimos y espectaculares ejemplos por todo el territorio al que hemos denominado costa norte. El sistema constructivo se basa en muros simples o muros dobles con el interior de piedra menuda («rabló»). La formación de terrazas («feixes») para la plantación de vid u olivo, con sus correspondientes rampas, escaleras, muelles de carga y cauces de desagüe, redefinen totalmente el paisaje, como vemos, por ejemplo, yendo de Port de la Selva a Cadaqués (foto 1).

Para la cubrición de espacios, se superponen hiladas sucesivas de piedras en voladizo, formando falsos arcos o bóvedas de sección cónica o parabólica.

Puede admirarse este trabajo en las numerosas barracas de planta circular o cuadrada que se encuentran en la zona, y de manera espectacular también, en este puente redondeado que vemos junto a la actual carretera de Roses a Cadaqués, poco después de dejar atrás el cruce de la carretera militar del Paní.

Pont d'es Barral

The use of dry stone has produced spectacular results over the territory which, for the purposes of this guide, we have called the North Coast. The basic construction technique uses either single walls, or double walls with broken stone and rubble between. The terraces for vines, with their corresponding ramps, stairs, loading platforms and water outlets have restructured the landscape, as we can see when travelling from Port de la Selva to Cadaqués (photo 1).

Open spaces are covered by a system of dry-stone vaults conical or parabolic in section. This technique can be admired in numerous circular or square cabins in the zone, and in a spectacular way in the hump-backed bridge below the main Roses-Cadaqués road, slightly beyond the crossing with the military road of El Paní.

L'antic poble de Sta. Creu de Roda, que alguns autors localitzen al voltant de l'església de Sta. Elena i d'altres a unes ruïnes properes al poble, pot ésser l'origen d'aquesta població.

Sembla versemblant la hipòtesis de que en ésser abandonat l'antic emplaçament, al segle XVI, es consolidés un veïnat entre l'església de S. Fruitós i una magnífica font que encara existeix actualment.

Els estatges no són molt antics, però ofereixen totes les característiques de l'arquitectura tradicional de la zona. Actualment el poble només s'habita a l'estiu i cal remarcar-hi els seus carrers empedrats o picats a roca viva.

Recollim també aquest petit espai urbà que dóna accés a l'església i al cementiri de la població. És força interessant la complexa escala que porta al cementiri i a la part superior del campanar, que s'organitza encaixada entre els murs i després sobre una llinda de pedra monolítica. Està realitzada amb pissarra esquísta del país, col·locada en sec, a la manera de les feixes de conreu.

L'església de S. Fruitós, del segle IX, està dotada d'un especial campanar d'espadaña.

El antiguo pueblo de Sta. Creu de Roda, que algunos autores sitúan junto a la iglesia de Sta. Elena y otros en unas ruinas próximas al pueblo, puede ser el origen de esta población.

Parece verosímil la hipótesis de que al abandonar el antiguo emplazamiento en el siglo XVI, se consolidara un vecindario entre la iglesia de S. Fruitós y una magnífica fuente que todavía existe.

Las viviendas, aunque no muy antiguas, ofrecen todas las características de la arquitectura tradicional de la zona. En el pueblo, actualmente sólo habitado en verano, destacan las calles empedradas o picadas en la roca.

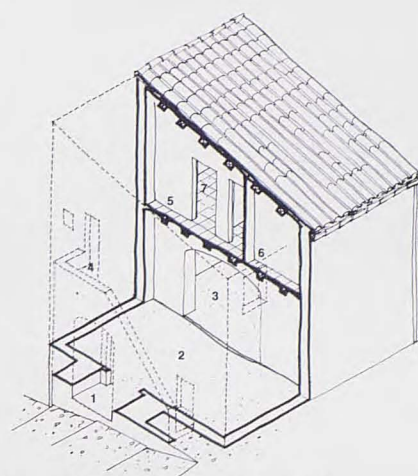
Recogemos también el espacio urbano en el acceso a la iglesia y al cementerio de la población. Es interesante la compleja escalera que conduce al cementerio y a la parte superior de la espadaña que se organiza apretada entre los muros y después sobre un dintel de piedra monolítica, realizada con pizarra esquísta del país, colocada en seco. La iglesia de S. Fruitós, del siglo IX, está dotada de un especial campanario de espadaña.

The ancient town of Sta. Creu de Roda, which some authors have situated around the church of Sta. Elena and others among the nearby ruins, could be the origin of this village. There is a convincing theory that once the original settlement had been abandoned, during the sixteenth century, a new settlement was set up between the church of S. Fruitós and a magnificent spring which still exists today.

The houses, though not very old, incorporate all the characteristics of popular architecture in the area. The town, now only inhabited during the summer, is remarkable for its stoned roads or roads cut out of the rock itself.

It has been decided to include also the little urban complex which gives access to the church and cemetery. The complex stairway leading to the cemetery and bell-tower is particularly interesting because first it is encased between two walls and then runs along a monolithic stone lintel.

Made from dry slate, in the same way as the dividing walls in the fields, the church of S. Fruitós, dating from the ninth century, features a very special **espadaña**.

Casa urbana a EL PORT DE LA SELVA

La població s'origina, com és habitual a la costa, a partir del nucli d'estatges temporals que els pescadors de la Selva de Mar havien construït a vora de l'aigua. La seguretat progressiva de les costes fa que el nucli creixi i, al segle XVIII, adquireixi l'autonomia administrativa. L'organització dels estatges es fa aproximadament al segle XVII i es materialitza amb una retícula de carrers paral·lels i perpendiculars al mar.

Dins d'aquesta organització de cases entre mitgeres, la casa que reproduïm correspon a una interessant solució de cantonada.

L'habitable s'organitza a dos nivells amb accessos independents. A la planta baixa trobem dues peces separades per un arc rebaixat, destinades a celler i a magatzem d'estris. A la planta primera hi ha l'habitable, molt elemental, que té una salamenjador-distribuidor, una cuina amb llar i dues cambres.

El sistema constructiu és de pedra sense treballar, morterada amb argila, sostres de cairats i revoltó i coberta d'una sola vessant de teula corba amb tortugada i canaló. L'acabat arrebossat i l'emblanquinat amb calç completen el limitat repertori constructiu d'aquest habitacles.

La población se origina, como es habitual en la costa, a partir del núcleo de viviendas temporales que los pescadores de La Selva de Mar habían construido cerca del agua. La progresiva seguridad de las costas hace que el núcleo crezca y, en el siglo XVIII, adquiera autonomía administrativa.

La organización de las viviendas se configura durante el s. XVII y se materializa en una retícula de calles paralelas y perpendiculares al mar. En esta organización de casas en medianería, la vivienda que reproducimos corresponde a una interesante solución en esquina.

El habitáculo se organiza a dos niveles con accesos independientes. En la planta baja hallamos dos estancias separadas por un arco rebajado, destinadas a bodega y almacén. En la planta primera se localiza la vivienda, muy elemental, que contiene una sala-comedor-distribuidor, cocina con hogar y dos dormitorios.

El sistema constructivo es de muros de mampostería amorturada con arcilla y techos de vigas de madera y revoltón; cubierta a una sola vertiente de teja árabe y canalón. El acabado con revoco y encalado completan el limitado repertorio constructivo.

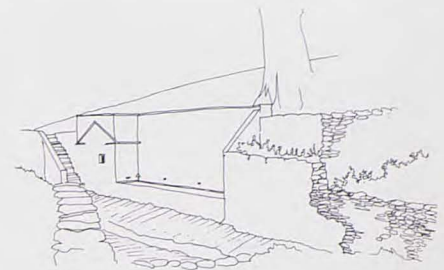
The town originated, as is usual along the coast, around a nucleus of temporary houses which the fishermen of Selva de Mar had built on the seashore. As the industry became progressively more secure, the nucleus grew until, by the eighteenth century, it had acquired administrative autonomy. The present arrangement of the houses, in parallel streets perpendicular to the sea, was established probably in the seventeenth century.

The house illustrated is an interesting corner solution within the terrace. It is organized on two levels with independent access doors. On the ground floor there are two rooms divided by a depressed arch and which serve as a cellar and tool store. The living area is on the first floor, consisting simply of a living-dining room, a kitchen and two bedrooms.

The house is built of rough stone cemented with clay, the ceilings are of beams with coves between and the roof is of one slope only with curved tiles gutter and pipe. The whitewashed finish completes the limited architectural repertoire of these houses.

Font dels Lladoners - La Selva de Mar

Costa Nord Alt Empordà

SELVA DE MAR - Font dels Lladoners
(Començaments de segle)

Les fonts són, en molts casos, magnífics exemplars d'arquitectura popular del nostre país. El fet d'estar estretament vinculades a l'entorn físic, i l'economia dels mitjans emprats, dóna en general resultats arquitectònics d'una gran expressivitat.

Portem aquí aquest exemple de Selva de Mar, que, tot i que molt deteriorat i amb afegits d'interès arquitectònic dubtós (com pot veure's comparant-ho amb el dibuix anexe del seu estat primari), és un bon exponent de l'afirmació anterior.

La seva localització, travessada per un rierol generalment sec, sota frondosos arbres, l'organització dels bancals, rampes i escales, així com la seva rotunditat volumètrica i l'elemental ornamentació, donen una gran qualitat arquitectònica a aquest espai d'ús col·lectiu tradicional.

En general, tot el poble de Selva de Mar, fundat al segle X depenent del monestir de S. Pere de Roda, té, malgrat les nombroses substitucions d'estatges, un interès considerable.

Las fuentes son, generalmente magníficos ejemplares de arquitectura popular. El hecho de vincularse estrechamente al entorno físico y la economía de los medios empleados, origina resultados arquitectónicos de gran expresividad.

Incluimos este ejemplo en Selva de Mar que, aunque muy deteriorado y con adiciones de dudoso interés arquitectónico —como puede verse comparándolo con el dibujo anexo de su estado primario—, es un buen exponente de la anterior afirmación.

Su localización, cruzada por un riachuelo generalmente seco, bajo frondosos árboles; la organización de los bancales, rampas y escaleras, así como su rotundidad volumétrica y la elemental ornamentación, dan una gran calidad arquitectónica a este espacio de uso colectivo tradicional.

En general, todo el pueblo de Selva de Mar, fundado en el siglo X dependiente del monasterio de Sant Pere de Roda, tiene, a pesar de las numerosas sustituciones de viviendas, un considerable interés.

Fountains are, in the majority of cases, magnificent examples of the popular architecture of this country. Since they are linked intimately to the surrounding landscape and the availability of raw materials, they are often of great expressiveness.

The one illustrated is in Selva de Mar and, though somewhat in disrepair and with additions of doubtful architectural interest (as can be seen when compared with the drawing of its original state) it is a fine exponent of the above affirmation.

Its situation, on the normally dry bed of a stream, beneath leafy trees, the arrangement of benches, ramps and stairways, along with its volume and elementary ornamentation all contribute to the high architectural quality of this traditional meeting-place.

Generally speaking, and despite numerous new constructions, Selva del Mar, founded in the tenth century and dependent on the monastery of Sant Pere de Roda, is of considerable interest as a town.

5 Conjunt de Cadaqués Costa Nord Alt Empordà

Foto Institut Municipal d'Història (Barcelona)

En aquest recull cal incloure la vila de Cadaqués no tant com un conjunt homogeni d'arquitectura popular, sinó com un depositari quasi exclusiu d'alguns elements constructius i urbans de l'arquitectura tradicional de les costes empordaneses. Malgrat els processos massius de substitució dels habitatges i la multiplicació de tota mena d'estatges, podem trobar, encara avui, complicats carrers empedrats amb bancals, pedrissos i escales tradicionals; porxos, massissos murs emblanquinats i, en general, el manteniment d'un cert repertori constructiu tradicional que s'ha perdut quasi totalment a d'altres llocs. Cal dir, però, que la substitució dels usos dels estatges, ha comportat, en general, l'augment de les alçàries i l'aparició d'un major nombre d'obertures, de major dimensió, que han modificat substancialment la imatge tradicional de la vila, si bé la presència d'una certa arquitectura culta ha comportat la definició d'un llenguatge alternatiu, perfectament compatible amb les estructures formals tradicionals, que ha fet positius, en molts casos, aquest processos de substitució.

Debe incluirse en esta recopilación a la villa de Cadaqués, no tanto como un conjunto homogéneo de arquitectura popular, sino como un depositario casi exclusivo de ciertos elementos constructivos y urbanos de la arquitectura tradicional de las costas ampurdanesas.

A pesar de los masivos procesos de sustitución de edificaciones y multiplicación de todo tipo de viviendas, podemos hallar aún hoy bancos, poyos y escaleras tradicionales; porches, macizos muros blanqueados y, en general, el mantenimiento de un cierto repertorio constructivo tradicional, que se ha perdido casi totalmente en otros lugares. Debe, sin embargo, advertirse que la sustitución de los usos de las viviendas ha comportado, en general, un aumento en las alturas y la aparición de un mayor número de aberturas y de mayor dimensión, que han modificado sustancialmente la imagen tradicional de la villa, si bien la presencia de una cierta arquitectura culta, ha comportado la definición de un lenguaje alternativo, perfectamente compatible con las estructuras formales tradicionales, que, en muchos casos, ha hecho positivos estos procesos de sustitución.

The town of Cadaqués has to be included in this guide, not as a homogeneous architectural complex, but as an almost exclusive depository of certain urban elements pertaining to popular architecture on the Empordà coast.

Despite the massive substitution of houses and the multiplication of all types of buildings, one can still find today complicated stone streets with benches, traditional stairways, porches, massive whitewashed walls and, in general, the retention of a certain traditional architectural repertoire which has been almost totally lost in other places. It should be said, however, that changes in the function of houses has led, in general, to an increase in their height and the apparition of a greater number of wider doors which have substantially modified the traditional image of the town. Nevertheless, the presence of certain formal types of architecture which blend perfectly with the traditional structures is a very positive contribution to the whole.